

Görükle'den İki Yeni Mezar Steli

İbrahim ARCAGÖK - Mustafa ŞAHİN*

Abstract

Two New Grave Stelae from Görükle

In this article two grave stelae which were found in 2021 in Görükle by Nilüfer belonging to the province of Bursa will be introduced. One of them was found abandoned at the Görükle Campus of the Bursa Uludağ University, and the other was obtained by chance during construction excavations in Görükle's Kurtuluş District. These grave stelae will be discussed in terms of their iconography, possible workshops and chronology. In the iconography section, we will refer to important publications on the subject. Furthermore the eagle issue, which we think is closely related to the Roman Imperial cult, will be examined comprehensively. The first grave stele, which we date between 130 - 120 BC due to its stylistic features, is the earliest dated grave stele from Myrleia / Apameia. The fact that similar furniture types in the banquet scene are found on the grave stelae of Nikomedeia and Nikaia suggests that this stele was produced by a workshop in Central Bithynia. The phrase of the second grave stele "The People of Apameia" on the stele of Apollophanes and Metrophila, dated to the middle of the 2nd century AD, is important in terms of showing that the territories of the city of Myrleia / Apameia extended to modern Görükle. The eagle with open wings depicted on this

* İbrahim ARCAGÖK, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Bursa/TR. E-posta: ibrahimarcagok@hotmail.com. Orcid No: 0000-0001-8064-7979.

Mustafa ŞAHİN, Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bursa/TR. E-posta: mustafasahin@uludag.edu.tr. Orcid No: 0000-0001-5153-1918.

Bu çalışma Bursa Müze Müdürlüğü'nün 16.04.2021 tarih ve 1327525 sayılı izinleriyle gerçekleştirilmiştir. Desteklerinden dolayı Bursa Müzesi Müdürü S. Çiğdem Durakoğlu'na minnettarız. Mezar stelleri üzerinde yer alan yazıtlar Prof. Dr. N. Eda Akyürek Şahin tarafından çevrilmiştir. Destek ve yardımlarından dolayı çok teşekkür ederiz. Ayrıca fotoğrafların yayına hazırlanmasına yardımcı olan yüksek lisans öğrencisi Ceren Dikici'ye de teşekkür ederiz.

grave stele is noteworthy as it indicates that the local population was interested in Roman culture as a result of the colonization of the city by Iulius Caesar c. 49-44 BC.

Keywords: Bithynia, Bursa, Görükle, Grave Stelae, Eagle.

Öz

Makalede, Bursa İli, Nilüfer İlçesi, Görükle Mahallesi sınırları içerisinde 2021 yılında bulunan iki adet mezar steli tanıtılacaktır; bunlardan birisi Bursa Uludağ Üniversitesi Görükle Kampüsü'nde araziye terk edilmiş şekilde, diğeri Görükle'nin Kurtuluş Mahallesi'nde inşaat hafriyatı esnasında tesadüfen bulunmuştur. Mezar stelleri ikonografileri, olası atölyeleri ve kronolojileri açılarından ele alınacaktır. İkonografi konusunda ölü yemeği (symposium) sahnesi ile ilgili önemli yayınlara atıfta bulunulacak, ayrıca Roma İmparatorluk kültürü ile yakın ilgisinin bulunduğunu düşündüğümüz kartal konusu ayrıntılı irdelenecektir. Stilistik özellikleri nedeniyle MÖ 130 – 120 yılları arasına tarihlediğimiz ilk mezar steli bugüne kadar Myrleia / Apameia kentine ait en erken tarihli mezar steli olma özelliğini taşımaktadır. Ziyafet sahnesinde yer alan mobilyanın benzerlerinin Nikomedeia ve Nikaia mezar stelleri üzerinde görülmesi; üretildiği atölyeyi Orta Bithynia Bölgesinde aramamız gerektiğine işaret etmektedir. MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirdiğimiz Apollonophanes ve Metrophila'nın mezar steli üzerinde yer alan "Apameia Halkı" ibaresi Myrleia / Apameia kenti teritoryumunun günümüz Görükle'sine kadar uzandığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca mezar steli üzerinde betimlenen kanatları açık kartal betimi, kent, MÖ 49-44 yıllarında Iulius Caesar tarafından kolonileştirilmesi sonrasında yerel halkın Roma kültürüne ilgi duyduğuna işaret etmesi açısından kayda değerdir.

Anahtar Kelimeler: Bithynia, Bursa, Görükle, Mezar Steli, Kartal.

Giriş

Makalede, Bursa İli, Nilüfer İlçesi, Görükle Mahallesi sınırları içerisinde 2021 yılında bulunan iki adet mezar steli tanıtılacaktır; bunlardan birisi Bursa Uludağ Üniversitesi Görükle Kampüsü'nde araziye terk edilmiş şekilde, diğeri ise Görükle'nin Kurtuluş Mahallesi'nde inşaat hafriyatı esnasında tesadüfen bulunmuştur.

Mezar stelleri önce ayrı başlıklar halinde katalog bilgileri ile tanıtılacak, daha sonra her bir stel kendi içinde olası üretim yeri ve kronoloji açılarından ele alınacaktır. İkonografi açısından her iki mezar stelinde ortak konu symposium yani ölü yemeği sahnesidir. Konu ikonografik açıdan bugüne kadar oldukça detaylı ele alındığından burada bir defa daha tekrarlamak istemiyoruz¹. Bunun yerine Roma İmparatorluk kültürü ile Anadolu'ya geldiğini düşündüğümüz kartal motifine ağırlık vereceğiz.

"Falancanın" Mezar Steli

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde 2021/26 envanter numarası ile koruma altına alınan ilk mezar stelimiz, Bursa Uludağ Üniversitesi'nin Görükle Kampüsünde Ziraat Fakültesi'ne ait uygulama arazisine terk edilmiş halde bulunmuş ve müze uzmanlarına teslim edilmiştir (fig. 1). İri grenli, gri damarlı beyaz mermerden stelin yüksekliği 210 cm, alt genişliği 77 cm, üst genişliği 66 cm

¹ Cremer 1991, 70 vd. Özellikle bk. Fabricius 1999.

ve derinliği 13,5 cm ölçülerindedir.

İki parça halinde korunan katlı (birden çok resim alanlı) mezar stelinin üst ve alt bölümleri kayıp parçalar nedeniyle kırık kırığa birleşmemektedir². Ana gövdede, üst kabartma alanındaki figürlerin baş kısımlarının olduğu bölüm, stelin sol tarafında üst kabartma alanının sol alt kısmı ile orta kabartma alanının sol üst kısmı, üst kabartma alanı ile orta kabartma alanı arasındaki parça, üst ve orta kabartma alanını sınırlayan ve üzerinde Yunanca yazıt bulunan çerçevenin sol tarafı eksiktir. Alınlık bölümü günümüze ulaşmayan stelin birinci kabartma alanında klineye uzanmış erkeğin başı, boynu, havada duran sağ eli ve sağ kolunun dirsekten yukarıda olan kısmı, klinede oturan kadının başı, boynu ve omuzları eksiktir. Kadının bacaklarının olduğu bölüm ve sol tarafta yer alan kız hizmetçinin olduğu alanda etkili aşınma dikkat çekmektedir. Orta kabartma alanında solda ayakta duran hizmetçinin belden yukarısı, ortada cepheden betimlenen kadının göğüslerden başlayarak üst bölümü, sağ ortada cepheden erkeğin ve solundaki erkek hizmetçinin kalçadan başlayarak üst vücudu kırık ve eksiktir. En alttaki resim alanında figürler başlarının kopması dışında iyi korunmuş olup, sol yanda atın başından başlayıp, erkek hizmetçinin vücudundan geçen palet izi görülmektedir. Yüzeyde etkili aşınma vardır.

Kopmuş parça olarak korunan 37 cm yüksekliğe, 63cm genişliğe ve 3 cm derinliğe sahip üst kabartma alanında ölü yemeği (symposium) sahnesi betimlenmiştir (fig. 2). Korunduğu kadarıyla el ile işlenen bacakları bulunan ve çarşafı bir kline üzerinde solu ile ikiye katlanmış yastıktan destek alarak uzanan, üst vücudunu açıkta bırakacak şekilde himation giyimli bir erkek yer almaktadır; sol elinde kadeh tutarken, sağı yan ileri doğru uzatılmıştır. Kline-nin ayak ucunda cepheden kadın oturmaktadır. Korunduğu kadarı ile chiton üzerinde himation giyen kadının manto dışındaki sağ kolu dirsekten bükülerek yukarı kaldırılmış, eliyle manto kenarından tutmaktadır. Yanında, ayakta bir kız hizmetçi; elinde olasılıkla kalathos bulunmaktadır. Sağ köşede bordür ile kline arasında profilden betimlenmiş saki; yukarı kaldırıp öne uzattığı sağında oinochoe, yan aşağıdaki solunda kepçe tutmaktadır (fig. 3). Önünde kylikeion (kap ve gereçlerin yerleştirmesinde kullanılan mobilya); üzerinde şarap servisinde kullanılan kap kacak görülmektedir. Sahnenin merkezinde klinenin önüne gelecek şekilde aslan bacaklı mensa tripes (yuvarlak masa); üzerinde kenarlarda piramidal kek, arasında aşınma nedeniyle seçilemeyen yiyecekler bulunur (fig. 2).

39,5 cm yüksekliğinde, 53 cm genişliğinde ve 4 cm yüksekliğinde ortadaki kabartma alanında yan yana ayakta duran figürler; korunduğu kadarıyla merkezde cepheden ayakta sağda erkek, solda kadın; erkek himation, kadın chiton üzerinde himation giysili (fig. 4) olarak yer alır. Kadının solunda kız, erkeğin sağında kısa tunika ile erkek hizmetçi vardır. Kadın ve erkeğin arasında cepheden ayakta, Dioskurides tipinde delikanlı³; giyim ve konumuyla aileden birisi, olasılıkla çiftin oğulları olarak yorumlanabilir.

2 Katlı mezar stelleri hakkında bk. Şahin 2000, 11 vd. (eski kaynakça ile birlikte).

3 Şahin 2000, 73.

Her iki kabartma alanını ayıran bordür üzerinde 2 cm yüksekliğinde harflerden oluşan yazıt:

[- - - - -]ράτου. χαῖρε.

Çevirisi: - - -rates'in oğlu filanca ('nın hatırası için). Elveda!

41,5 cm yüksekliğe, 56,5 cm genişliğe ve 4 cm derinliğe sahip en alttaki kabartma alanında olasılıkla ava hazırlanan erkek (fig. 5) görülür. Kabartma alanının ortasında cepheden ve ayakta duran erkek; kısa kollu chiton üzerinde vücudu iyice saran himation giymiştir. Arkasında, merkezde sağdan sola profilden ayakta duran at; sağ ön bacağını havaya kaldırmış şekilde durmaktadır. Solda cepheden hafif soluna dönük kısa tunika giyimli seyis; elleri ile atı koşum takımından tutmaktadır. Sağ köşede cepheden kısa tunika ve üzerinde sağ kol ve omuzu açıkta bırakacak şekilde sağ omuz üzerinde düğümlemiş chlamys giysili ayakta erkek; sağ eli yan aşağıda, solu dirsekten bükülmüş eli ile göbük üzerinde yaya benzer bir nesne tutmaktadır. Arkasında cepheden, ayakta, başı sağa profilden bir diğer erkek; iki mızrak taşımaktadır.

Podyumda 2 cm yüksekliğinde harflerden oluşan çok silik ve zor okunabilen bir satır yazıt.

. . . αρος Εὐγύλλου? χθονὸς ἀνὲρ? Αβης? τὸν Υ[- - ?]

Çevirisi: ....ullos'un oğlu, ... aros, Abe... 'nin ....., toprağın ....

Yunanca yazıtlardaki eksik bölümler nedeniyle mezar sahibinin kimliği tespit edilememektedir. Resim alanlarından en üstteki sahne ölü ziyafetine ayrılmıştır. Kabartma alanında işlemeli bacaklı kline veya kylikeion ile mezar sahibinin ekonomik durumu yansıtılmaya çalışılıyor olmalıdır (fig. 3). Ortadaki resim alanında ise aile bireyleri bir arada gösterilmiştir. Anne ve babanın arasında; boyutu, giyimi ve duruşu ile oğullarına yer verilmişken, her iki yan hizmetçilere ayrılmıştır. Ailelerin toplu olarak bir arada betimlendiği sahnelerde aileye mensup çocukların ebeveynlerin arasına yer aldığı bilinmektedir⁴.

En alttaki kabartma alanı ava, yani aile reisinin sosyal durumuna işaret eden bir sahneye ayrılmıştır. Zira mezar steli ikonografisinde avlanmak toplumun elit tabakasına işaret eden bir aktivitedir⁵. Sonuç olarak hem kullanılan mobilya hem de av aktivitesi ile mezar sahibinin toplumun ileri gelenlerinden olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

Katlı mezar stelinin en üstteki ölü yemeği sahnesinde anlaşıldığı kada-

4 Sonkaya 2019, 54.

5 Cremer 1999, 19 vd.

rıyla figürlerin etrafındaki boş alanın doldurulmaya çalışılması, kline üzerinde uzanan erkeğin organik bütünlüğünü bozmayan yapısına karşın hareketin kaybolmuş görüntüsü, giysi kıvrımlarının şematize olmaya başlaması ve kline bacaklarındaki işçilik Miletoupolis'ten KA 5 numaralı mezar stel ile yakın benzer özellikler göstermektedir⁶. Bu nedenle mezar stelimiz için MÖ 130-120 arası uygun bir tarih olacaktır⁷.

Ölü yemeği konusunun betimlendiği üst kabartma alanında klinenin bacakları el işlemelidir ve bacak bezemesi arasında siren yer almaktadır (fig. 3). Benzer işçilikli kline ayağı Nikomedeia kökenli mezar stellerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır⁸. Benzer şekilde servis masası olarak kullanılan el işçilikli kylikeionlar da Kuzey Bithynia'da özellikle Nikomedeia ve Nikaia mezar stellerinde yaygın görülmektedir⁹. Bu nedenle mezar stelinin Güney Bithynia Bölgesinde aktif olan bir atölye tarafından üretildiğini önermek istiyoruz.

Apollophanes ve Metrophila'nın Mezar Steli

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde 2021/5 envanter numarası ile koruma altına alınan stel, Nilüfer İlçesi'nin Görükle Semtinde, Sakarya Mahallesi'nde, 5361 ada, 12 numaralı parselde bir inşaat temeli için yapılan hafriyat çalışmaları esnasında tesadüfen bulunmuştur. Orta grenli, gri damarlı beyaz mermerden stelin yüksekliği 94 cm, alt genişliği 51 cm, üst genişliği 50 cm ve kalınlığı 10 cm ölçülerindedir. Alınlıkta sol yan akroter kırık ve eksiktir. Tepe akroter ve sol yarıda etkili olmak üzere kenarlarda çarpma ve kopmalar mevcuttur. Podyum kısmının yüzeyinde etkili palet izleri dikkat çekmektedir. Kabartma alanında, kartalın vücudunda, figürlerin yüzlerinde, erkeğin sağ ve sol ellerinde etkili aşınma vardır. Soldaki kız hizmetçinin sağ yanı eksiktir. Stel yüzeyinde etkili aşınma görülmektedir (fig. 6).

Üçgen alınlıklı naiskos stelin tepe ve yan akroterleri işlenmeden kaba bırakılmıştır. Alınlığın ortasında kanatlarını açmış şekilde gövdesi cepheden, başı ise sağına dönük olarak profilden verilmiş bir kartal yer almaktadır (fig. 7).

34 cm yüksekliğe, 41cm genişliğe ve 2,5 cm derinliğe sahip kabartma alanında konu olarak ölü ziyafeti sahnesi tercih edilmiştir (fig. 8). Tornadan çıkmış şekilde işlemeli ayakları bulunan kline üzerinde sol kolu ile yastıktan destek alarak uzanan erkek sağ kolunu açıkta bırakır şekilde himation giymiştir; yan ileri uzattığı sağ elinde çelenk tutmaktadır. Klinenin sol ucunda bacakları profilden, üst gövdesi cepheden olacak biçimde, ayak sehпасından destek alarak sağa doğru oturan protopudicitia tipinde¹⁰ bir kadın yer almaktadır (fig. 9). Chiton üzerine başı da örtecek şekilde üst vücudu açıkta bırakan bir himation giymiştir. Sağ kol dirsekten kırılarak sola doğru karın üzerine uzatılmıştır. Sol kol dirsekten bükülüp sağ elden destek alarak yukarı doğru

6 Şahin 2000, 36 vd. 191 vd. Levha 48.

7 Benzer örnekler için bk. Pfühl – Möbius II, 404 Kat. 1649 – 1650 Taf. 241.

8 Cremer 1992, 121 vd. Kat. N4 Taf. 4.

9 Cremer 1992, 121 vd. Kat. N4 Taf. 4, 123 NS 1 Taf. 4, 124 NS 4 Taf. 5.

10 Cremer 1991, 87 vd.; Yıldırım 2014, 27; Şahin 2000, 64-65.

kaldırılmıştır; sol el ile yüz hizasındaki himationun kenarından tutmaktadır. Hemen yanında, kline ile plaster arasında cepheden ayakta, başını açıkta bırakır şekilde sıkıca himationa sarılmış bir kız durmaktadır; korunduğu kadarıyla manto altındaki kollarından sağı yan aşağıda, solu ile klinenin kenarından destek almaktadır. Giyim tarzı, boyutu ve duruşu hizmetçiden çok aileden birisine işaret etmektedir.

Ortada bacakları ince işçilikli, üzerinde, etkili aşınma nedeniyle seçilemeyen yiyecekler ile mensa tripes yer alır. Sağ yanda ayakta cepheden Dioskurides tipinde¹¹ bir delikanlı figürü bulunmaktadır; sağ kolu dirsekten kırılarak göğüs üzerine doğru uzatılmış olup eli manto dışındadır. Sol kol yan aşağıdadır. Üzerine giymiş olduğu himation vücudu sıkıca sarmış olup, ucu sağ kolun altından sol omuza doğru yükselip, omuz üzerinden aşağı bırakılmış, sol kola dolanarak yan aşağı inmektedir. Delikanlı, boyut ve sahne üzerindeki konumu açısından, kız figüründe olduğu gibi, hizmetçiden çok aile bireylerinden birisi gibidir.

Podyumda, harf yüksekliği 2 cm olan altı satır Yunanca yazıta yer verilmiştir (fig. 11).

[ó δ]ήμος ó Απαμέων ἐτείμη-
 2 [σε]ν Ἀπ[ο]λλοφάνην Ἀσκληπι-
 [ά]δου [ζ]ήσαντα κοσμίως. vac
 4 Μητ[ρ]οφίλα Γουκῶνος ἡ καὶ
 ΜΗ[.]Η Ἀπολλοφάνη τῷ ἑατῆς
 6 ἀ[ν]δρὶ καὶ ἑατῆ μνήμης χάριν.

“*Apameia*’lıların halkı (*demos*’u) *Asklepiades*’in oğlu, örnek bir yaşam sürmüş olan *Apollophanes*’i onurlandırdı. *Goukon*’un (*Glykon*?) kızı *Metrophila*, ki ona *Me . e?* *Apollophane de derler*; kocası ve kendisi için hatıraları vesilesiyle (bu mezarı yaptırdı)”.

Ölü yemeği sahneli mezar stelinde tornalı bacaklı kline, üzerinde yer alan erkeğin uzanma şekli ve vücut oranlarındaki bozulma, giydiği himationun üzerinde yer alan alt alta gelişigüzel işlenen kıvrımların tamamen stilize olması Miletoupolis’den MS 2. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenen TB 37 – TB 38¹² veya KA 31¹³ numaralı mezar stellerinde benzerlerini bulmaktadır. Yine sağ köşede cepheden ayakta betimlenmiş erkek figürü MS 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen KA 32 numaralı mezar steli ile benzerdir (fig. 3-5)¹⁴. Bu

11 Şahin 2000, 73.

12 Şahin 2000, 179 vd. Levha 37.

13 Şahin 2000, 210 Levha 61.

14 Şahin 2000, 210 vd. Levha 62.

karşılaştırmalar ışığında mezar stelimizin MS 2. yüzyılın ortalarına doğru bir tarihte üretildiğini söylemek olasıdır. Apameia kökenli bir mezar steli üzerinde görülen ince işçiliğe sahip bacakları bulunan kline, bu modanın Güney Bit-hynia Bölgesine yabancı olmadığını göstermesi açısından kayda değerdir¹⁵.

Resim alanında ölü yemeği sahnesi¹⁶ betimlenmiş olan naiskos mezar stelin alınlığında cepheden, kanatlarını açar şekilde duran bir kartal yer almaktadır (fig. 6). Gözleri keskin olan kartal, yırtıcı kuşların en kuvvetlisi ve büyüğüdür. Kartal, Yunan ve Roma mitolojisinde göklerin tanrısı Zeus / Iupiter'in atribütlerindedir¹⁷. Kanatları açık kartal Roma ölü kültüründe ölenlerin ruhlarını gökyüzüne taşıyan bir kuş olarak saygı görmüş¹⁸ ve sıkça mezar ikonografisinde betimlenmiştir¹⁹. Anadolu'da özellikle Dağlık Kilikya Bölgesi mezarlarında veya lahitlerde kanatları açık kartal motifini görmek mümkündür. Y. Er Scárborough, Lamotis kaya mezarlarında betimlenen kartal betimini Lamotis'in yerel tanrısı olan Zeus Lamotis ile ilişkilendirmiş ve bu mezarları tapınak mezar olarak adlandırmıştır²⁰. V. Kockel ise kartalın ölen kişinin statüsünü yükselttiğini düşünmektedir²¹. Kartal aynı zamanda apotheosis, yani tanrılaşıma, diğer bir ifade ile tanrıların arasına katılmaya işaret etmektedir²². Bilindiği gibi Roma İmparatorluk mezar kültüründe, kartal, öleni sırtına alarak Olympos'da tanrıların arasına yükseltmektedir. Antik kaynaklarda, Livia Augusta, Nero'nun karısı Poppaea ve Antoninus Pius ve karısı Faustina'nın apotheosisinden bahsedilmektedir²³. Romalıların ölü kültürüne göre, ölenler ateş, kartal veya bazen bir genius (ruh) ile yeryüzünden tanrıların arasına taşınarak tanrılaştırılmaktadır. Örneğin Antoninus Pius Sütunu'nun pedestali üzerinde yer alan Antoninus Pius ve karısı Faustina'nın apotheosisinde, Antoninus Pius ve Faustina bir geniusun üzerinde yeryüzünden gök yüzüne doğru yükselmektedir²⁴. Geniusun açık kanatları üzerinde her iki yanda kanatlarını açmış birer kartal yer almaktadır. Claudius'un apotheosisinin betimlendiği akik taşından cameo üzerinde²⁵ veya Titus'un apotheosisinde²⁶, tanrılaştırılanlar bu defa kanatları açık bir kartalın üzerine oturmuş şekilde betimlenmişlerdir. Her iki kabartmada da kartalın kanatlarının açık bir şekilde gösterilmiş olması anlamlıdır. Roma İmparatorluk mezar ikonografisinde açık kanatlı kartal, Jupiter'i değil de apotheosisi, yani ölenlerin tanrılaştırılmasını nitelendiriyor olmalıdır. Bu çıkarımdan hareketle, Dağlık Kilikya Bölgesi başta olmak üzere mezar

15 Örnek olarak bk. Corsten 1987, 35 vd. Kat. 24 Taf. 1.

16 Arkaik dönemden itibaren steller üzerinde görülmeye başlayan, ancak Hellenistik Dönemde yaygınlaşan ölü yemeği sahnesi, ölen kişiyi veya aileyi yüceltmek, onurlandırmak amacı taşır ve aynı zamanda zenginlik ve bolluğun sembolüdür. Ayrıca bk. Cremer 1991, 70 vd.; Fabricius 1999; Has 2019, 295.

17 Şirin – Kolağasıoğlu 2015, 16 vd.

18 Çelik – Albayrak 2019, 63.

19 Scárborough 1998, 83.

20 Scárborough 1998, 77 vd.

21 Kockel 1993, 55.

22 Sinn 1987, 70; Lochman 2003, 211-212.

23 Smith 1875, 105-106 bkz. Apotheosis. Antik kaynaklar için bk. Cass.Dio. XL.5; Suet. Claud. 11; Tac. Ann. XVI. 21.

24 Özgan 2013, 212 Resim 227a.

25 Smith 1875, 105.

26 Bol 2010, Abb. 227h.

anıtlarında betimlenen kanatları açık kartal ile mezar sahibinin heroslaşması / kahramanlaşması, yani tanrılaştırılması ifade edilmek istenmiş olmalıdır²⁷.

Sonuç

Alınlıkta kanatları açık kartal motifine yer verilen Görükle Mezar Stelinin sahibi, Roma geleneklerine ilgi duyan bir aile olmalıdır. Stelin podyusunda yer alan Yunanca yazıtın birinci satırında [ó δ]ήμος ó Απαμείων yani ‘*Apameia Halkı*’ ifadesi geçmektedir. Günümüzde Bursa’nın kuzey ilçelerinden olan Mudanya’da yer alan Apameia/Myrleia, Gaius Iulius Caesar (MÖ 49-44) tarafından Anadolu’nun ilk kolonilerinden birisi olarak²⁸ ‘*Colonia Iulia Concordia*’ unvanı ile kolonileştirilmiştir²⁹. Romalıların koloni kentler kurmalarında ekonomik ve askeri nedenlerin yanı sıra yerel halkın Romalılaştırılması da bulunmaktadır³⁰. Yunanca isimlerinden yerli oldukları anlaşılan mezar sahibi ailenin, alınlıkta kartal motifini tercih etmiş olması, Roma kültürüne ilgi duyduklarına işaret etmektedir. Diğer bir ifade ile Apameia ve yakın çevresinde yaşayan vatandaşlardan bir bölümü kolonileşmeyle birlikte Romalılaşmaya da başlamışlardır³¹.

Apollonophanes ve Metrophila’nın mezar steli üzerinde yer alan ‘Apameia Halkı’ ibaresinin bir diğer önemi ise Apameia/Myrleia kenti territoriumunun günümüz Görükle ilçesine kadar uzandığına işaret etmesidir. Bu nedenle stilistik özellikleri nedeniyle MÖ 130-120 civarına tarihlenmek istediğimiz mezar steli Myrleia / Apameia kentine lokalize edilebilir. Böylece antik kente ait bugüne kadar bilinen en erken tarihli mezar steli de literatüre girmiş olmaktadır. Ziyafet sahnesinde yer alan mobilyaların benzerlerinin daha çok Nikomedeia ve Nikaia mezar stellerinde görülmesi, Apameia mezar stellerinin daha çok Orta Bithynia Bölgesi atölyelerinin etkisinde kaldığını düşündürmektedir.

27 Şahin 2016, 354 vd.

28 Turan 2014, 259.

29 Doğanç 2007, 150-51.

30 Çelikbaş 2010, 24.

31 Schörner 2005, 253.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Bol 2010 Bol, P. C., Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst IV. Plastik der römischen Kaiserzeit bis zum Tode Kaiser Hadrians, Mainz.
- Cass.Dio Dio Cassius, Roman History, Volume I: Books 1-11 (çev. E. Cary – H. B. Foster), Loeb Classical Library 32, Cambridge, 1914.
- Corsten 1987 Corsten, Th., Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai, IK. 32, Bonn.
- Cremer 1991 Cremer, M., Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien, Mysien, AMS 4.1, Bonn.
- Cremer 1992 Cremer, M., Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien, Bithynien, AMS 4.2, Bonn.
- Çelik – Albayrak 2019 Çelik, B. – Y. Albayrak, “Soğmatar’dan Ele Geçen Bir Kartal Figürü”, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi 42, 6-67.
- Çelikbaş 2010 Çelikbaş, E., Parion Roma Kolonizasyon Sikkeleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Doğancı 2007 Doğancı, K., Roma Principatus Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Fabricius 1999 Fabricius, J. Die hellenistischen Totenmahlreliefs. Grabrepräsentation und Wertungen in ostgriechischen Städten, München.
- Has 2019 Has, A. C., “Mysia Bölgesi Mezar Stelleri Üzerine İkonografik Değerlendirme”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 62, 293-303.
- Johansen 1951 Johansen, K. F., The Attic Grave Reliefs of the Classic Period, Copenhagen.
- Kockel 1993 Kockel, V., Porträtreliefs stadtrömischer Grabbauten, BeitrESKAr Band 12, Mainz.
- Lochman 2003 Lochman, T., Studien zu kaiserzeitlichen Grab- und Votivreliefs aus Phrygien, Basel–Münchenstein.
- Özgan 2013 Özgan, R., Roma Portre Sanatı II, İstanbul.
- Pfuhl – Möbius II Pfuhl, E. – H. Möbius, Die ostgriechischen Grabreliefs II, Mainz.
- Scárborough 1998 Scárborough, Y. E., “Dağlık Kilikya-Lamotis Mezarları”, Olba I, 77-85.
- Schörner 2005 Schörner, G., “Sepulkralrepräsentation im kaiserzeitlichen Phrygien: Elite ohne Negotition?”, Romanisierung – Romanisation (ed. G. Schörner), BAR International Series 1427, 253-264.
- Sinn 1987 Sinn, F., Stadtrömische Marmorurnen, BeitrESKAr Band 8, Mainz.
- Smith 1875 Smith, W., A Dictionary of Greek and Roman Antiquities, John Murray (London).
- Sonkaya 2019 Sonkaya, A. K., Lydia Bölgesi Hellenistik Dönem Mezar Stelleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Suet. Claud. Suetonius, Divus Claudius (çev. D. W. Hurley), Cambridge Greek and Latin Classics, Cambridge, 2001.
- Şahin 2000 Şahin, M., Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, Ankara.
- Şahin 2016 Şahin, M., “Değirmenkaya Mezar Anıtı”, OLBA 24, 341-364.
- Şirin – Kolağasıoğlu 2015 Şirin, O. A. – M. Kolağasıoğlu, “Kartal”, Müze Dergisi 18, 16-21.
- Tac. Ann. Tacitus, Annals: Books 13-16. (çev. J. Jackson), Loeb Classical Library 322, Cambridge, 1937.
- Turan 2014 Turan, O., Roma Kolonizasyon Politikası Bağlamında Kuzeybatı Anadolu’daki Roma Kolonileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yıldırım 2014 Yıldırım, Ö. C., Çanakkale Müzesindeki Antik Çağ Mezar Stelleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Fig.1 Katlı Mezar Steli

Fig. 2 Ziyafet Sahnesinden Detay

Fig. 3 Mobilyalardan Detay

Fig. 4 Ortadaki Resim Alanından Detay

Fig. 5 Alt Resim Alanından Detay

Fig. 6 Apollophanes ve Metrophila'nın Mezar Steli

Fig. 8 Ziyafet Sahnesinden Detay

Fig. 7 Alınlıktan Detay

Fig. 9 Metrophila ve Kız Hizmetçiden Detay

Fig. 10 Erkek Hizmetçiden Detay

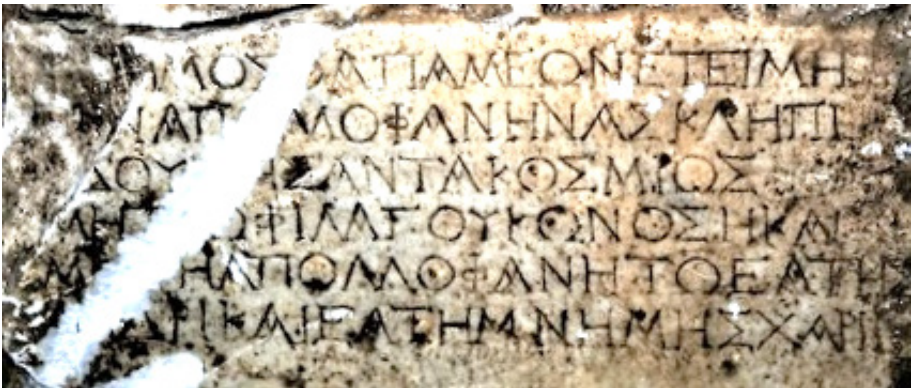

Fig. 11 Yazıttan Detay